

náljuk „emberi méltóságra emelkedés“-ünknek, lelki erőnk fejlesztésének eszközeit. Széchenyi ezeket nagy bőséggel kínálja. S amint szavát halljuk, még azok is, akik évtizedek óta minden alkalommal Hozzá menekültünk, ma különös értelműnek látjuk jól ismert, sokszor idézett gondolatait. Nekünk szólnak, ma is segíthetnek. A munkára kész embert bátorítja; a csüggedőnek pedig saját példájával tanítja, hogy ha nehéz is, nem szabad lemondani, minden sikertelenség után újra kell kezdeni a küzdelmet: az élet körülményeit emberi munka csak lassan javíthatja, de minden becsületes munkának előbb-utóbb megjön az eredménye!

Az életnek olyan területe nincs, amelyen dolgozva erősítést ne kaphatnánk Széchenyitől. Mindenféle munka emberei arról győződnek meg a szavából, hogy az embert emberséges lelke, jó szándéka, buzgósága, tanultsága, kitartása teszi a nemzetnek értékes tagjává. Bár hallgatnánk Reá végre mindenfelé, mindenféle körben! Az következniek belőle, amit Széchenyi akart: „nemzetünk megtartása és nemesebb kifejtése!“

Imre Sándor.

A nemzetnevelő Széchenyi.*

A nagy embernek természetes volta az, hogy nemzetének nevelőjévé válik. Nem azért, mintha az akarna lenni, hanem azzal az egyszerű ténnyel lesz azzá, hogy van. A történet felmutatja őt a közönségnek és ezáltal példa lesz mindazok számára, akik utána következnek. Ha meghal, ideává alakul át és ez az idea ott ragyog a késői utókor gyermekei előtt, s általa tájékozódni tudnak a történelem útján, mikor nagy nemzeti értékek és célok felé törekszenek. Széchenyi sem volt pedagógus, mégis minden nagy emberrel közös vonása, hogy ma is nevelője nemzetének. A maga lelkével, egész szellemiségével, azzal a móddal, ahogyan érzett, gondolkozott és akart, minden magyarnak utat mutatott. Egy alkalommal azt mondotta: „Nincs nálam jobb magyar; mint én, akárhány nálamnál őszintébb és hübb egy sincs, erre esküszöm.“ Az ő lénye valóban annyira a magyarságnak megtestesülése, hogy a legkülönbözőbb korok gyermekeit példájával csakugyan magyarrá tudja nevelni és épen ez a magyarrá nevelés az, amiért mi ebben az órában különös hálával gondolunk rá.

Bizonyosan vannak közöttünk akik azt mondják, hogy mi az: magyarrá nevelni, — miért van arra szükség!? Az ember magyarnak, vagy németnek születik, vagy valami más nemzet fiának, és azt a lelket nyilatkoztatja meg a világ felé, amelyet így magával hozott. A magyar nem is lehet ennél fogva más, mint magyar — a német más, mint német, és így tovább. A helyzet azonban nem egészen ilyen egyszerű. A születés ugyanis csupán lehetőség, és a nemzeti lelket, a nemzeti érzést és akaratot minden ember a maga lelki fejlődésének folyamán szerzi meg. Valójában rá kell tehát nevelni az egyes embert, hogy egy

* Részletek egy szabadelőadásból.

nemzet tagjának érezze magát. Rá kell eszméltetni a született magyarokat is arra, hogy öntudatosan legyenek magyarok, mert csak azok lehetnek igazi magyarok, akik a magyar közösség sorsát valóban a maguk sorsának érzik, történetét a maguk történetének tekintik, és a magyar közösség céljai lesznek azok a csillagok, amelyek felé a maguk jövődjét is szeretnék elindítani. Mert nem a test, hanem a lélek tesz valakit magyarrá, ennél fogva a magyarsággal is úgy van az ember, mint a lélekkel általában: szüksége van valamiféle külső indítékra, amely felébressze és eszméltre keltse. Ha a lélek semmiféle ingert sem kapna a külvilágból, eltunyulna, erejét veszítené és semmiféle tevékenységet sem tudna kifejteni. Így vagyunk a közösségi lélekkel is. A közösség lelkét a történet nagy emberei tudják bennünk mintegy megérinteni és felébreszteni. Ahogy a föld csak akkor terem, ha mag hull beléje, az emberi közösség lelke is akkor termékenyül meg, ha nagy emberek gondolatai csíráznak ki bennük. Ez a megtermékenyítés, életreébresztés a lángelmék feladata. Érte és miatta vagyunk hálásak nekik. S minthogy a csírának kivirágzásához időre van szükség, nem lephet meg bennünket az sem, hogy a lángelmék sorsa rendesen az, hogy nem a maguk kortársai között élnek igazi és örökkévaló életüket, hanem az utókor emberei között. A lángelme éppen azért lángelme, mert előtte jár a korának. Az a kor tehát, amelyhez testi valójával tartozik, rendszerint nem tudja egész jelentőségében megérteni. Későbbi nemzedékek azok, akiknek lelkében lángot gyújtanak, és akik átélnek az ő gondolataik igazi értelmét és nagyszerűségét. Ez alól a törvény alól Széchenyi sem kivétel. Kora még vitatkozott a nagyságán, mi már fenntartás nélkül leborulunk előtte. Az élete bizonyossága annak, hogy aki arra vállalkozik, hogy világosság legyen, annak el kell magát égetnie. Széchenyi is elégett a maga lelkének tüzeiben. A láng azonban, amelylyel lobogott, világosság a mi számunkra, s ennél a világosságnál jobban értjük önmagunkat és rá tudunk eszmélni a magunk feladataira.

Széchenyi magyarsága valami egészen nagy és végzetes vonásokat zár magába. Érdekes az, hogy milyen kiszámíthatatlanul és hirtelen ébredt rá ő maga magyar voltára. Mint korának más arisztokrata ifja, idegen környezetben nevelkedett, fiatalságának esztendeiben nem is tudott magyarul. Édesatyja azért küldte nagy utazásra, hogy egyrészt nevelését befejezze, másrészt pedig, hogy egy ifjúkori szerelmét elfelejtse. Járt a közel Keleten és utazott a művelt Nyugaton. Nyitott szemmel nézett szét mindenfelé, de olyan vágyai nem voltak, hogy utazását nemzete érdekében hasznosítsa. Nem akart egyebet, mint kitérni a társaságban, érvényesülni katonaságával. Soha egy pillanatig nem volt az eszében, hogy ő magyar, és hogy egész életével, egész sorsával hozzá van növe ehhez a szerencsétlen és kicsinyke nemzethez. Mégis a debreceni huszárok között felébred benne a magyar öntudat. Ráeszmél, hogy bármily nagy a világ, ő csak ennek a magyar nemzetnek a körében van igazán otthon és ráteszi egész életét ennek a nemzetnek fölemelésére. Éjjel és nappal csak ennek az üdvösségén és nagygyátételén munkálkodik. A szellemnek betörése ez az anyagba, valami nagy eszmének a lélekbe, amely nem belőle nő ki, hanem csodálatos módon mintegy

másvilágból beléje hull és mássá teszi azt az életet, mint ami addig volt. Olyan ez, mint Pál megtérése a damaszkuszi úton. Van benne valami kiszámíthatatlan és az előzményekből nem is sejthető valóság. Széchenyinek a magyarsága is ilyen végzetes. Olyan, mint a tűzhányó kitörése. A szörnyű erők, melyek mélyében rejtőznek, hosszú ideig nem adnak életjelet s az ember azt hiszi, hogy a vulkán már-már teljesen kialudt, amikor egyszerre kitör és megrázza a földet maga körül. Így vagyunk Széchenyivel is. Fiatal éveiben oly messze látjuk a magyar élettől, mint a holdat a földtől. Éppen olyan közömbösen, semmiféle együttérzést nem mutatva járt mintegy felette, mégis ebből a lélekből egyszerre csak kitör a magyarság és előnti hevével azt az egész korszakot, amelybe a történet őt behelyezte. Izzásba hoz maga körül mindent és nincs a magyar életnek úgyszólván egyetlen területe sem, amelyet valahogyan át ne alakított és meg ne változtatott volna. Széchenyi magyarságának ez a hallatlan dinamizmusa, ez a nyugtalan alkotásvágya az, ami őt a jövő emberévé és minden idők példadó, nemzetnevelő magyarjává tette.

Mikor tevékenységét a magyar földön megkezdette, a nemzeti lélek szinte elaléltan hevert a földön. Olyan volt, mint a téli álmát alvó mező, amely nem a jövő tavaszról, hanem az elmúlt nyár tarka virágairól álmodik. A magyar is nemzeti multjának dicsőségén ábrándozott, de maga sem hitte, hogy lesz még jövődje. Széchenyi akarata és eszméi azonban behullottak ebbe féltlen és álmodozó magyar népbe, és olyan csodás termést hoztak ki belőle, melyre az természetes körülmények között egyáltalában nem lett volna képes.

A magyar sokszor volt már ilyen helyzetben, mint mikor Széchenyit ajándékolta kapta az Égtől. Hiszen minden nagy ember az Égnek csakugyan egy-egy áldása, aki a nemzet lelkének mozgatója tud lenni. Ha valakiről, hát Széchenyiről valóban elmondható, hogy a történetnek váratlan és egyszeri csodája rejlik benne, mely éppen akkor jelent meg köztünk, amikor a legnagyobb szükség volt rája. A nemzetnevelő lángelmének és a megújulni vágyó tömegnek szerencsés találkozása volt ez. Találkozásuk nem azáltal vált jelentőssé, hogy Széchenyi azt hozta az elalélt magyarnak, amelyre éppen akkor vágyakozott. Aki azt hiszi, hogy a nagy ember a tömeg lelkének egyszerű visszhangja, az Széchenyit sohasem fogja megérteni. Sőt Széchenyi és a magyarság példáján inkább az látható, mennyire küzdenie kell a nagy embernek a tömeggel, hogy ez befogadja amannak az eszméit. Olyan nagy küzdelem ez, amilyen e bibliai Jákobé volt, mikor az Úrral kellett megküzdenie. Széchenyinek is össze kellett szednie magát, szembe kellett helyezkednie a maga népével, hogy át tudja alakítani annak a lelkét és más emberré tudja formálni, mint aki odáig volt. Ebben a saját népével való küzdelemben Széchenyit is utolérte a legnagyobbak végzete: a szörnyű és kínzó magányosság. Nagyon jól tudjuk, hogy a maga kora sokszor csak furcsaságaira, a különcségeire figyelt föl és az eszméit csodálta ugyan, de nem követte. A magyar nép bálványja, aki után vakon mentek a tömegek, nem Széchenyi volt, hanem Kossuth Lajos. Széchenyiben csakugyan sok minden volt, ami elválasztotta a

néptől és nem tette alkalmassá arra, hogy bárki könnyen csatlakozhassék hozzá. Volt benne sok a mágnásgögből, a zárkózott különc furcsaságaiból, aki nem szívesen ereszkedett le; másképen öltözött mint környezete, finnyás módon viselkedett minden durvasággal, pórias, paraszti életformával szemben. Deák Ferencről is azt mondta, hogy nem valami előkelő lény, mert a nehézkes, régiszabású táblabíró nem az az ideál volt, akit ő a megújult magyarságnak követendő például szeretett odaállítani. Ennek a furcsa és magányos Széchenyinek mégis szüksége volt a tömegre, mert csak a tömegben és a tömeggel válthatta valóra a maga eszméit. Éppen ezért egyszerre vonzotta is, meg taszította is őt a tömeg. Lenézte és mégis kereste azt. Sokan csupán hiúsága jelét látták benne, hogy Naplóiban följegyezte, milyen sikere volt és hogy tapsolt neki a közönség, ha egy gyűlésen felszólalt. Följegyezte azt is, mennyire fáj neki, ha hidegen fogadták. Mindezekben nem a hiúság megnyilatkozását kell keresnünk, hanem annak a jelét, hogy ez a magános géniusz a maga dinamikus lelkületével tettekre, még pedig főképen emberformáló tettekre vágyott és ezért türesnek és haszontalannak érezte az időt, amikor körülményei ebben megakadályozták. A magyar embert szeretete volna a maga álmai valóságának látni és ennek az álomnak a sikere, vagy sikertelensége egyet jelentett az ő boldogságával, vagy boldogtalanságával.

A magyar történelem nem szükkölködik a magányos alkotókban, de Széchenyiben szinte valamennyien egyesültek. Megvan benne Szent István nagy nemzetformáló akarata, de hiányzik belőle a nagy király vasmarka, aki szigorúan, kíméletlenül, hatalommal törekedett eszméi megvalósítására. Széchenyi a maga életmunkája során sokszor átérezte IV. Béla magányosságát is, aki, mikor végighordoztatta a véres kardot országában, alig talált valakit, aki együtt érzett volna vele. S mikor az ország összeomlott és temetővé vált, a maga magányos lelkének vívódásaiból és szenvedéseiből kellett azt újraépítenie. S megvolt Széchenyiben a költő és hadvezér Zrinyi Miklósnak a magányossága is, akit senki se akart megérteni, mikor nemzete fülébe kiáltotta, hogy a magyar csak önmagát mentheti meg a reá várakozó szörnyű pusztulástól. Széchenyi is világosan látta, hogyha van még a pusztuló magyar számára szabadulás, az senkitől mástól nem jöhet, csak önön lelkének mélységéből. És éppen ezért, mert Széchenyi ilyen volt, többet és világosabban látott, mint bármely más kortársa. Azok közé a nemzeti hősök közé tartozik, akik rendszeren olyankor jelennek meg történetünkben, mikor a nemzet egészen nagy válságban van és a létéről, vagy nemlétéről van szó. Amikor minden azon fordul meg, hogy ujja tud-e születni, vagy megmarad a régi úton, de akkor el kell pusztulnia. A nemzeti megmaradás nagy kérdése ez. Ez volt a magyarság problémája Szent István idejében, a tatárjárás korában és ezt érezte át az ifjabbik Zrinyi Miklós is. A múlt század első felében Széchenyi István elméjében ugyancsak ez a kérdés jelent meg a maga egész nagy nyugtalanító mivoltában. Tisztában volt azzal, hogy azok az utak, amelyek a magyarság addig haladt, tökéletesen berekesztettek, és azon tovább haladnia nem lehet. Minthogy pedig a történelemben visszafordulás nincs, csak

egy egészen más útra lehet rátérni, ő tehát ezt az egészen más utat kereste. Tanító embereknek, akik ismerik a történelmet, nem kell magyaráznom, milyen süllyedésben volt a magyar akkor, amikor Széchenyi ráeszmélt és rádöbbsent a maga magyarságára. A *Kelet Népe*-ben többek között azt írja: „Őh mily sokszor látám még mint gyenge fiú szegény atyámat búba merülve, s már akkor villant lelkemen keresztül, hogy magasbnak, valami sokkal nagyobb érdekűnek kell hatni rá, mint családi, vagy házáleti bajok keserőségeinek. Mert Epictetos elveivel megbarátkozott keresztény férfiú, mint ő vala, illyféle gyötrelmeket mosollyal tűrt. Akkor nem tudtam felfogni bánatait. Beh nagyok lehettek azok! Később tudám s most tudom, hogy nemzetünk alacsony létét gyászolta. A magyarnak napról napra mélyebbre süllyedése, és azon reménynélküli nézet, miszerint nem sokára és elkerülhetetlenül fogna életünk végórája ütni, okozá olly sokszori epedését. Felfogá-e, hogy ránk nézve csak úgy lehet még üdv, ha nemzetiségünk megmentését még alkotmányunk szeplőtlenesége elibe tesszük, nem tudom. Tán nem tulajdonított a mind inkább lankadó testnek elég erőt s életet halálos álmaiból kibontakozhatnia. S mióta annyi polgári erényekkel fénylő atyám, mint „magyar“ reménytelen szállott sírjába, azóta meg nem szűnőleg hasonlítgatám más nemzetek életjeleit a magyarnak életfonalával össze; mikép kiismerném: van-e még feltámadása körül remény vagy nincs-e többé. Életem legmélyebb feladása ez vala. S mindenben tapasztalám, hogy e keleti rajnak de éppen virága — mert salakja e nemzetnek, mint a legnemesbnek is van — már már kétségbe esik, s búban s mély melancholiában eped mindig valami után, mi előtte is ismeretlen. Mig más nemzetek a jelenben látszanak élni, s jellemzetük megelégedés és jókedv, mintha már elérték volna a nagy természetbeni állásukat, osztályrészüknek már birtokában volnának, a magyar — ki nek egész létét olly sötét titok fedi — vagy nem remél többé semmit, s a multban hiszi örökre eltemetve hír- s nevét, vagy a nagy idők folyamátul vár lelki sebeire írt, s néha, de csak átfutó csillámként, a messze jövődöben sejtí nemzetí fényét, s látja megnyílni egét.“

Ebből az idézetből is láthatjuk, hogy Széchenyi lelkében milyen elevenen élt annak a nemzethalálnak gondolata, amelyről Vörösmarty is beszél *Szózat*-ában. Nemzetnevelő géniusza abban nyilvánult meg főképen, hogy ezt a nemzetet, amely ennyire elesetten várta végórájának elközelgését anélkül, hogy bármit is igyekezett volna tenni ellene, ezt a nemzetet elsősorban is az önismeretre szerette volna rávenni és megtanítani. Az önismeret szükségessége egész gondolkodásának úyszólván a tengelye és egyben bizonyossága, hogy eszméi mennyire erkölcsi síkban mozognak. Szerette volna, ha a magyar önmaga belátja helyzetének végzetességét és belőle egy új jövődö megalapozására kapna kedve. Széchenyi tisztában volt azzal, hogy a nemzeti akaratnak az a megújulása, amelyre ő vágyakozik, nem jöhet a magyarhoz kívülről. Nem intézményekből, hanem belső indítékból kell megszületnie. Az idegenből átvett intézmények olyanok, mint a ruhát díszítő csecsebecsék, melyeket magunkra rakhatunk külső dísz és ékesség gyanánt, de mögöttük a lélek sohasem fog megváltozni. Széchenyi pedig akár csak

Szókratész az ókorban, hazájának a lelkét szerette volna felébreszteni: az akarathoz szólt, hogy ezáltal a nemzet szívében megszülessék az újjászületésnek vágya, mert hitte, hogy ha ez egyszer megtörténik, a nemzeti újjászületés valósága sem fog elmaradni.

Aki azonban arra vállalkozik, hogy az emberek elé tükröt tartson, és önismeretre készítse őket, azt az emberek rendszerint meggyűlölik. Szókratésznek is ki kellett ürítenie a méregpoharat, Széchenyi pedig önmagát volt kénytelen halálra ítélni annak az útnak a végén, amelyet a magyar nemzet lelkének felrázása és önismeretének felébresztése kedvéért járt. Az önismeret ugyanis egyeseknek és nemzeteknek egyaránt a legkeserűbb valami. Mindenki szereti magát többnek tartani, mint amennyit ér. Az elalélt magyar is elábrándozott a maga régi nagyságán, de nem volt semmiféle terve a jövőre. Széchenyi azt akarta, hogy ez a homályos jövő is megteljen fényvel és ragyogással, hogy méltó legyen ahhoz a multhoz, amelyből fakadnia kellett. „Ha igaz, — úgy mond, — hogy egyedül az önmegismerés keserű gyümölcse által nyerheti el teljes egészségét az emberi lélek; s ha igaz, hogy egyedül ennek egészségéé léte emelhet valamint embert úgy nemzetet is valódi hivatásának fényfokára: akkor ürítsük a megismerésnek keserű serlegét fenéig ki, s valljuk meg, hogy tán nincs is ország a földön, hol annyira össze volna zavarva a hazafiságnak magasztos eszméje a hazai nyelvvel, mihez képest nem egy gyalázattal megrakott, erkölcsi fekélytül émelygésig rossz szagú vérrokonunk tartatik mentségre s kiméltre méltónak, sőt nem ritkán még a legjobb hazafiság hitelében is áll, s pedig egyedül: mert magyarul jól pereg nyelve, nagy szónok s ügyesen tudja viselni a magyar szerepét; mintha a hazafiság e küljelei már elégségesek volnának a hazafiság legveszélyesebb mirigyeit eltakargatni. Mi nem egyebet jelent, mint velő elibe tenni külsőt, lényeg elibe színt, élet elibe halált; minthogy nincs elidegenítőbb, nincs semmi visszataszítóbb, méltó antipathiát gerjesztőbb, mint az üres, nyavalyás, bűnös kebelre rámozolt hazafiság.

„A magyar szó még nem magyar érzés, az ember, mert magyar, még nem erényes ember, és a hazafiság köntösében járó még korántsem hazafi. S hány illy külmázos dolgozik a haza meggyilkolásán, ki mert éppen nincs más tulajdona, és a vak hév által még is a felhőkbe emeltetik, azok hazafiságát is gyanússá teszi, homályba állítja, sőt ellenük antipathiát és gyűlöletet gerjeszt, kik szeplőtlen kebelrel, minden efféle undok salaktul menten, honszeretet legtisztább szellemében kapcsolják vérükhöz. S im ez főoka, miért áll a magyar hazafiság sokkal kisebb becsben, sőt nem legtisztább fényben a világ nagy színpadán, s miért nem képes civilisatiói sympathiát s hódító közvéleményt gerjeszteni a legmagasztosb magyar polgári erény is oda künn. Am mert annyi bitor fényű álhazafiságtul van környezve és elrútítva, mely tapsot arat s bálványul emeltetik ide benn.“

Az önismeret szükségességének hirdetése mellett Széchenyi egy más alkalommal úgy jelöli meg munkásságának értelmét, hogy „egy nemzettel szeretné megajándékozni az emberiséget.“ A nemzet az ő szótárában olyan erkölcsi tudatra ébredt népet jelent, aki tudja mit akar,

tisztában van a maga mivoltával és öntudatosan indul el az alkotásoknak útján. S ha most már fölvetjük a kérdést, hogy konkrét formában miben látta Széchenyi a nemzeti megújulás útját, akkor azt kell mondanunk, hogy a polgári világ erkölcsének meghonosítását szerette volna magyar földön. Látta, hogy a nemesi Magyarország válságba jutott és a polgári gondolkodásban és élelformában látta a jövő magyarság sorsának jobbrafordulását. Az ő szemében a polgár még bizonyos sajátos erkölcsiséget jelentett. Valami szinte vallásos élet- és világfelfogást, a léleknek benső alkatát, amely tettekben és viselkedésben nyilvánkozik meg. Világosan érezte, hogy a polgárság, úgy, ahogy azt Nyugaton látta, valami világnézetből született meg, amely a régi nemesi gondolkodásnak a lerombolásával járt együtt. Sokszor és szívesen emlegeti is a polgár szót. Érti azt is, hogy ezzel a polgári életstílussal együtt jár a természet fölött való uralom megszerzése, a technika szeretete és a műszaki alkotások megbecsülése. Amikor tehát Széchenyi ilyen technikai alkotásokkal szórja tele Magyarországot, akkor tulajdonképpen kedvet akar csinálni a magyarnak a polgári gondolkodás elfogadásához. Nagy tévedésben vannak tehát azok, akik ezekben a technikai alkotásokban látja az ő reformjainak lényegét. A legtöbb mai ember ha kimondja Széchenyi nevét, azt rendszeresen a Lánchíddal, a Vaskapuval, a Tisza szabályozásával, a Hengermalommal, az Akadémiával, a kaszinóval, meg a lóversennyel és hasonló dolgokkal kapcsolja össze. Szívesen emlegetik, hogy Széchenyi azért nagy ember, mert mindezeket ő kezdeményezte. Pedig, ha a legnagyobb magyar nem akart volna egyebet, mint ilyen technikai alkotásokat és társulásokat, akkor egyáltalában nem érdemelné meg, hogy nemzetünk legnagyobb hőroszai között emlegessük, mert a történetben nem azzal válik valaki nagy emberré, hogy például felhőkarcolókat épít, részvénytársaságokat alapít, utakat javít, stb. Széchenyinnél mindezek mögött valami nagy erkölcsi akarat, morális megújulás élt és ezek az alkotások csupán jelek, amelyeket az tud helyesen olvasni, aki e jelek értelmét ismeri.

S a legnagyobb magyar életének tragikumuma abban rejlik, hogy ezt az erkölcsi célt kortársai nem értették meg: a nemzet a politikai szabadság vágyától égve inkább Kossuthot követte, mint őt és a szabadságharc jórészben berekesztette a polgári Magyarország megszületésének útját. Sőt mikor a hatvanhetes kiegyezés bekövetkezett, a magyar nemzet fiai akkor sem a polgári életfelfogást és életstílust választották maguknak, hanem a hivatalnoki sorsot. Nekünk igazi polgári rendünk sohasem tudott kialakulni. Az egész mai magyar élet rendkívül sok csalódása, keserősége tulajdonképpen ebből ered. A polgári lét helyett azért tetszett jobban a hivatal a magyarnak, mert a hivatal egyúttal hatalmat is jelent és ez jobban kielégítette a magyar lelkiséget, mint azok az alkotások, amelyek Széchenyi szeme előtt is lebegnek. De nemcsak az alkotások maradtak el a magyar életből, hanem a Széchenyitől annyira követelt erkölcsi fölemelkedés is. Ő ugyanis mindig nemzetének erkölcsi reformátora és újjánevelője szeretett volna lenni, aki a nemzet jellemének és célkitűzéseinek akar új utakat kijelölni. Azt írja egy helyütt Naplójában: „Szűk kis haza jutott nekem, s alig van néhány fia, aki kívülről vetett

volna egy pillantást abba. Ők még nem is tudják, mennyire hátra vannak, mily gyengék, mily műveletlenek! A jövő nemzedék azonban hadd menjen egy lépéssel közelebb a világossághoz. *Ebben akarok én eszköz lenni.* Tudom, hogy gyűlölni fognak, amíg élek, a hálátlanok tán szétszórják hamvaimat s nevemet feledésnek adják át, de *engem éltet utolsó pillanatában is boldogítani fog az, ha elmondhatom, hogy bár egy ember is él hazámban, aki boldogabb lett általam, semmint nélkülem lehetett volna.* Csak ezzel az erkölcsi szándékkal érthető meg a felelősségtudatnak az a hihetetlen felfokozottsága is, amely Széchenyit annyira jellemzi. Hivatást érzett magában a nemzet igazi lelki nevelésére. Egy magasabb életnek és egy magasabb értéknek a szavát hallotta és elindult a hívó szó felé. Mindig úgy tudta, hogy ő nem az önmagáé, hanem neki egy önmagán fölül emelkedő nagy feladata van: új életre kelteni a magyar nemzetet, amely az ő korában már-már elalélt és jövőt nem látott maga előtt. Széchenyi úgy érezte, hogy ő a maga személyében felelős ennek a nemzetnek sorsáért és ezzel példát mutatott mindnyájunknak, akik utána élünk. Élhetett volna békében és nyugodtan, hiszen Magyarország egyik leggazdagabb mágnása volt. Egyéni léte kedvéért neki nem volt szüksége arra, hogy törje magát olyan dolgokért, amelyek csupa nyugtalanságot és zűrzavart hoztak életébe. De ő vállalta a nyugtalanságot, vállalta a zűrzavart, vállalta a népszerűtlenséget. Résztvett a negyvennyolcas kormányban, pedig azzal nem értett mindenben egyet. Vállalta mindezt azért, mert abban a hitben élt, hogy ezáltal nemzetének valamit használhat. Teljes felelősséggel dolgozott azon a helyen, ahova sorsa és hivatása állította.

Ez a nagy felelősség és hivatástudat teszi alakját igazi erkölcsi géniusszá, mert általa vált olyan ideává, amely minden idők számára követendő példát jelent minden magyar életében. Hogy milyen volt ez a felelősségtudat, azt akkor láthatjuk igazán, ha naplóját olvassuk. Mindazt, ami nemzetével történik, úgy érzi, hogy vele történik. Mikor 1849-ben elsötétedik a magyar ég, azt hiszi, hogy itt a vég és hogy a magyar nemzet halála, amitől annyira félt, bekövetkezett. Akkor ilyeneket ír Naplójába: „Senki sem hozott több zűrzavart a világba, mint én.“ Önmagát okolta az egész magyarság szerencsétlenségéért. Azt mondja magáról: „ezer és ezer embert öltem meg,“ továbbá, hogy: „Én vagyok az Antikrisztus, én vagyok az Apokalipszis pusztító géniusza, én vagyok az a démon, aki a magyarságot fejfel vittem a falnak és pusztulását okoztam“. Ebben az önmarcangolásban, a felelősségnek ebben a hihetetlen mértékű felfokozott formájában veszi kezébe a pisztolyt és oltja ki a maga életét, hogy ezt az életet mintegy váltáságul odaadja a magyar nemzet életéért. Azt hiszi, hogy ezzel még megmenthet valamit.

Igy tanítja nekünk Széchenyi, hogy minden egyes ember, a legkisebb és legnagyobb egyaránt, felelős a maga feladataiért. Ebben nincsen közöttünk különbség. A kisember felelőssége ugyanakkora, mint a legmagasabb polcon álló emberé. A felelősségben ugyanis nincsenek fokozatok, mert azt nem lehet latra tenni, nem lehet pénzben, számban kifejezni, hiszen a felelősség erkölcsi minőség, amely annyit jelent, hogy megteszem a magam kötelességét, Ha utcaseprő vagy, és jó utcaseprő

vagy, épp olyan nélkülözhetetlen és hasznos polgára vagy a hazának, mintha a miniszterelnöki székben jó miniszterelnök vagy. Ez Széchenyi gondolata. S életének példájával erre akar bennünket ráébreszteni. Céljai oly magasak, hogy évszázadoknak adnak a magyar életben feladatokat. De éppen azért, hogy ilyen magasra tüzte azokat a célokat, elérte Széchenyi azt, hogy az ő céljai nem avulnak el, sohasem lesznek korszerűtlenek. Széchenyi ezért él ma is. Itt van közöttünk, nevel és tanít bennünket. Nevel és tanít minden magyart, aki ránéz, aki hozzája fordul és tőle vár a jelen feladatai között kérdéseire feleletet.

Tegyük a szívünkre a kezünket, és kérdezzük meg magunktól, vajjon e halhatatlan géniusz eszméi megvalósultak-e közöttünk? Ha őszinték akarunk lenni, meg kell mondanunk, hogy: nem! Még nagyon messze vagyunk attól, hogy Széchenyi gondolatait megvalósultaknak érezhessük. Viszont ez mitsem von le ezeknek a gondolatoknak értékéből. Az örök igazságoknak és örök eszményeknek az a természetük, hogy nincsenek korokhoz kötve. Széchenyiben is az örök magyarság célkitűzései élnek: minden kortól távol vannak és mégis minden korhoz közel állnak. Itt vannak állandóan közöttünk, nevelnek, tanítanak, eszméltetnek bennünket, hogy jobb igazabb magyarok lehessünk általuk. Ebben rejlik az értékük és ez Széchenyinek az igazi nagysága.

Halasy-Nagy József.

Széchenyi és az igazi nemzeti megújulás.

Széchenyi új magyarságot, új Magyarországot akart. *Megújulásról beszélt ő is*, mint előtte legalább jó félszázaddal minden eszmélő és gondolkozó magyar. *Megújulás* — ez Széchenyi életcéljának foglalatja. Ép azért Széchenyit nem tudjuk igazán megérteni, ha nem helyezzük vissza a *megújulás* korának íróihoz, újítást sürgető legjobbjaihoz, mert élete gyökérszálaival ide tartozik, az ébredés, az eszmélés korába, mikor azt az egy-két kebelt, mely még a múltba vissza fájt, elkapta a „nemlét iszonya“ és „nem volt remény már csak emlékezet.“ A magyar csak a múltjára mert már gondolni és a végső, halálos szorongatottság óráiban már nem hitte, hogy még meg lehet újulnunk. csak azt érezte, hogy mégis *meg kell történnie*, mert különben beteljesül Herder jóslata és a magyarság további sorsa a végső pusztulás.

Széchenyi egész élete *egyetlen nagy felelet a kérdések kérdésére*: lehet-e egyáltalán megújodnunk — embernek, nemzetnek, emberiségnek? Meg kell értenünk, hogy nem *haladásról* van szó, mikor a Széchenyi féle megújodni akarásról beszélünk, hanem teljes átlényegülésről, gyökerestül való átfarmálódásról. Akik csak „haladni“ akartak, azok Kazinczy szemével figyelték a tennivalókat és okoskodásuk igen egyszerű volt: nézz szét egy kicsit Nyugat-Európában és ha látod, hogy másnak épebb és szebb háza van mint neked, lesd el az építkezés mékénjtét és magadnak is szép házat — sőt szép hazát is — tudsz majd építeni. Nem hiába, hogy a megújulás korának ez a legfürgébb, ha